

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

УО «Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка»

Исторический факультет

**ЕВРОПА: АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРЫ.
ДРЕВНОСТЬ, СРЕДНИЕ ВЕКА,
НОВОЕ И НОВЕЙШЕЕ ВРЕМЯ**

Материалы IX Международной научно-теоретической конференции

Минск, 10–11 ноября 2016 г.

Минск
РИВШ
2016

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

Е91

Рекомендовано
советом исторического факультета УО «Белорусский
государственный педагогический университет имени Максима Танка»
(протокол № 3 от 26 октября 2016 г.)

Р е д к о л л е г и я :

кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шупляк*;
кандидат педагогических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Р е ц е н з е н т ы :

доктор исторических наук профессор *В. А. Феодосик*;
доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*

Е91

Европа: актуальные проблемы этнокультуры. Древность, средние века, новое и новейшее время : материалы IX Междунар. науч.-теорет. конф., Минск, 10–11 нояб. 2016 г. / Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : РИВШ, 2016. – 182 с.

ISBN 978-985-586-018-2.

В сборнике содержатся материалы по истории культуры Европы древних и средних веков, нового и новейшего времени. Освещаются проблемы этнокультуры, межэтнических и конфессиональных отношений, международного культурного и научного сотрудничества. Рассматриваются вопросы социально-экономического развития, молодежной политики, образования, взаимодействия в сферах искусства, науки и производства.

Адресуется студентам, магистрантам, аспирантам и всем, кто интересуется исторической наукой.

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

ISBN 978-985-586-018-2

© Оформление. ГУО «Республиканский институт
высшей школы», 2016

РАЗДЕЛ III. ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА ЕВРОПЫ В НОВОЕ И НОВЕЙШЕЕ ВРЕМЯ.

АСНОЎНЫЯ МАДЭЛІ ВЫКЛАДАННЯ ГІСТОРЫІ Ў РОЗНЫХ КРАІНАХ СВЕТУ

І.І. Багдановіч, А.І. Багдановіч
БДПУ, БНТУ (Мінск)

Прадставіць усю разнастайнасць варыянтаў вывучэння гісторыі што існуюць ў свеце складана, бо спецыфіка яе выкладання ў розных краінах істотна адрозніваецца. Таму спынімся на аналізе асноўных тэндэнцый ў выкладанні гісторыі ў еўрапейскіх краінах і ЗША, бо сістэма гістарычнай адукацыі нашай краіны развіваецца ў кантэксце агульнаеўрапейскіх традыцый. Выкладанне гісторыі ў розных краінах свету ажыццяўляецца дастаткова арыгінальна, аднак ёсць нешта агульнае, што аб'ядноўвае розныя мадэлі гістарычнай адукацыі. Гэта, найперш тое, што гісторыя накладвае істотны адбітак на фарміраванне светапогляду сярэднестатыстычнага вучня, на сістэму каштоўнасцей, што фарміруецца ў яго, на яго адносіны да іншых народаў, да іх гісторыі і культуры [1, с.7].

Напрыклад, сістэма гістарычнай адукацыі ў Паўночнай Амерыцы скіраваная на выхаванне ў падрастаючага пакалення грамадзянскіх і патрыятычных пачуццяў, годнасці і гонару за прыналежнасць да грамадзянства Злучаных Штатаў Амерыкі, як дзяржавы, заснаванай на прынцыпах сапраўднай свабоды, дэмакратыі і справядлівасці, дзяржавы, што мае ўсе магчымасці і маральнае права дыктаваць астатняму свету прыярытэты яго развіцця і ладу жыцця. У вучняў фарміруецца ўяўленне аб выключнай ролі ЗША ў свеце.

У амерыканскіх школах айчынная гісторыя дамінуе, а гісторыя іншых народаў вывучаецца толькі ў той ступені, у якой яны трапляюць у сферу амерыканскіх інтарэсаў. У змесе гістарычнай адукацыі пераважае дэталёвае вывучэнне ўзнікнення ЗША і дзейнасць прэзідэнтаў ад першага да апошняга. Пры гэтым амерыканцы адкрыта ідэалізуюць свае гістарычнае мінулае і старанна замоўчваюць прыкрыя памылкі сваіх прэзідэнтаў і не вельмі удалыя палітычныя дактрыны. У падручніках па гісторыі ЗША, мы знаходзім толькі сціплы ўпамінанні пра карэйскую і в'етнамскую войны, затое сваю ролю ў перамозе над фашысцкай Германіяй і Італіяй ў Еўропе аўтары выкладаюць красамоўна і ў дэталях, прыпісваючы сабе вырашальную ролю ў разгроме Германіі і, тым больш, Японіі [2, с.58].

Што датычыцца якасці гістарычных ведаў выпускнікоў амерыканскай школы, то нельга сказаць, што яна высокая. Вось, што аб ёй гаворыць адзін са студэнтаў прэстыжнага ўніверсітэта Гаральда Кінсберга з Нью-Джэрсі. Ён адзначае, што з курса гісторыі Еўропы ён засвоіў, што ёсць Еўропа, ёсць ЗША і ёсць шмат іншых рэчаў, што на вас вывальваюць адной кучай, каб вы прайшлі іх як мага хутчэй. У межах курса гісторыі Еўропы Англія, Францыя, Германія і Італія вывучаліся грунтоўна; аб Іспаніі, Аўстрыі, Асманскай імперыі і Расіі мы нешта чыталі; аб Балканах, Польшчы, Прыбалтыцы або Скандынавіі – нешта чулі.

Пры гэтым, што тычыцца ведаў пра Італію, то ў нас узнікала ўражанне, што гэты паўвостраў проста знік пасля эпохі Адраджэння. У сусветнай гісторыі – з гісторыі Афрыкі разглядалася яе каланізацыя і апартэйд у ПАР, у гісторыі Паўднёвай Амерыкі былі ацэчкі, інкі, іспанская каланізацыя і пара вызваленчых рухаў, Блізкі Усход атрымаў мала ўвагі, Цэнтральная і Паўднёва-Усходняя Азія як быццам і не існавалі да іх каланізацыі Брытаніяй, мінулае Кітая і нават Японія зусім засталіся без увагі школьнай гісторыі. Што тычыцца гісторыі ЗША, то школьны курс гісторыі поўнаасцю "заточаны" на ёй. У ім абяляецца наша гісторыя, амаль поўнаасцю выкрэсліваюцца яе найгоршыя аспекты і дапускаецца адкрытая хлусня. Па сутнасці гэта гісторыя белаі Амерыкі, у межах якой няма месца яе карэнным жыхарам. Наогул гісторыя ЗША, на мой погляд, празмерна зацэнзураваная і ідэалагізаваная" [1, с.129].

Трэба мець на ўвазе, што адзіных стандартаў выкладання гісторыі ў ЗША на федэраль-

ным ўзроўні няма, хаця пры гэтым існуюць адзіныя стандартызаваныя тэсты для экзаменаў па трох раздзелах: гісторыя ЗША, еўрапейская гісторыя, сусветная гісторыя. Гісторыя пачынае вывучацца прыкладна з 6 класа, па канцэнтрычнаму прынцыпу, калі адны і тыя ж падзеі разглядаюцца на элементарным, эмпірычным і тэарэтычным узроўнях іх асэнсавання, як правіла, не менш як 4-5 разоў на тыдзень. У 11-12 класах гісторыя ўжо не абавязковы прадмет, аднак тут існуе мноства спецыяльных гістарычных курсаў па выбары школьнікаў. Неабходна адзначыць багатае і разнастайнае матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне выкладання гісторыі ў ЗША: ад разнастайных і варыяцыйных вучэбных дапаможнікаў і падручнікаў да спецыяльных навучаючых і кантраліруючых электронных сродкаў навучання[2, с.62].

У Вялікабрытаніі, як дарэчы і ў ЗША, Германіі і Францыі, у аснове пабудовы школьных курсаў ляжыць тэматычны прынцып, а не храналагічны, як ў нашай краіне, Расіі і большасці постсавецкіх краін. Гісторыю ў Вялікабрытаніі выкладаюць ґрунтоўна, з адценнем глыбокай талерантнасці, што бласспрэчна звязана з яе каланіяльным мінулым. Пры гэтым галоўным інструментам атрымання ведаў з'яўляецца не падручнік, а гістарычны дакумент, артэфакт, або вучэбная карціна, якія нярэдка супярэчаць адзін аднаму. На ўроках у англійскіх школах большую частку часу адводзяць вывучэнню пытанняў культуры і быта брытанцаў у той ці іншы момант англійскай гісторыі. Менш за ўсё часу адводзіцца на вывучэнне шматлікіх войнаў, што вяла брытанская імперыя. Наогул, брытанцы не зачыкліваюцца на вывучэнні войнаў і палітычнай гісторыі, як гэта робіцца ў Расіі і іншых постсавецкіх рэспубліка. Вялікую ўвагу яны надаюць мясцовай гісторыі (мікрагісторыі) і гісторыі паўсядзённасці.

Структура гістарычнай адукацыі заснавана на прыпынцы канцэнтрызму. У апошнім трэцім канцэнтры асноўнае месца займае даследчая і практычная дзейнасць саміх навучэнцаў. Брытанцы, як і амерыканцы, замоўчваюць малапрыемныя факты са сваёй гісторыі, а калі гэтага нельга пазбегнуць, іх робяць больш прыцягальнымі для чытача. У адрозненне ад ЗША у брытанскіх школах большая ўвага надаецца сусветнай гісторыі, асабліва гісторыі Еўропы і краін, што ўваходзяць у лік дзяржаў брытанскай садружнасці. Выпускнікі англійскіх школ стабільна дэманструюць трывалыя веды па гісторыі, чаму паспрыяла рэформа гістарычнай адукацыі, што была праведзена ў пачатку 90-х гадоў XXст.[3, с.92].

У Германіі, у адрозненне ад Англіі, няма адзінай сістэмы гістарычнай адукацыі. Тут гісторыю ў розных землях вывучаецца па – рознаму. У аснове структуры гістарычнай адукацыі таксама ляжыць канцэнтрызм. Скіраванасць сістэмы гістарычнай адукацыі ў многім залежыць не ад федэральнага цэнтра, а ад палітычных амбіцый кіраўнікоў урадаў асобных зямель. Гісторыя вывучаецца ў трох канцэнтрах. У 1-4(5) класах дзіцяца элементарныя гістарычныя веды ў сувязі са знамствам з прыродай, палітычным і гаспадарчым развіццём Германіі. У 5-9(10) класах паслядоўна разглядаюцца тэмы і праблемы гісторыі старажытнага свету, сярэднявечча, новага і наваейшага часу, якія групуюцца вакол праблем германскай гісторыі. На гэтым этапе у асноўным завяршаецца вывучэнне гісторыі. На вывучэнне гісторыі ў 5-6(7) класах адводзіцца па 3 гадзіны, а ў 7-9(10) – па 4 гадзіны на тыдзень.

У 10-12(13) класах разглядаюцца розныя перыяды гісторыі (ад антычнасці да нашых часу) больш падрабязна, аднак пераважаюць праблемы новай і наваейшай гісторыі. Вывучэнне гісторыі ў выпускных класах ажыццяўляецца на аснове арганізацыі самастойнай даследчай і практычнай дзейнасці школьнікаў. Праз арганізацыю актыўнай самастойнай пазнавальнай дзейнасці на ўроках і дома школьнікі вучацца параўноўваць гістарычныя падзеі і з'явы, рабіць абагульненні і высновы, даваць ім ацэнкі. У канцы навучання выпускнікі пішуць эсэ, ў якім неабходна зрабіць дэталевы аналіз падзеі ў гістарычным кантэксце, выказаць уласны меркаванні аб карэктнасці сцвярджэнняў якой-небудзь гістарычнай крыніцы.

Выкладанне гісторыі ў нямецкіх школах у першую чаргу скіраванае на выхаванне ў юных немцаў патрыятызму. Пры гэтым, цікава адзначыць, што ў змесе гістарычнай адукацыі ў Германіі, у адрозненне ад большасці еўрапейскіх краін, не замоўчваюцца самыя непрыемныя факты з уласнай гісторыі. Гісторыя Другой сусветнай вайны тут вывучаецца даставерна, падрабязна і ў дэталях,

якія павінны выклікаць у маладога пакалення немцаў пачуцце віны за тое, што натварылі іх па-пярэднікі. Разам з тым, з гісторыі выкінута шэраг тэм, што звязаны з развіццём нямецкіх зямель ў сярэднявеччы, мала ўвагі надаецца і вывучэнню гісторыі развіцця нямецкіх зямель ў 19 ст. да аб'яднання Германіі ў адзіную дзяржаву. Сусветная гісторыя, акрамя гісторыі Еўропы, ў Германіі вывучаецца сцісла і бегла, ў асноўным у сувязі з падзеямі германскай гісторыі. Такім чынам, ў Германіі як і ў іншых краінах захаду ядром гістарычнай адукацыі з'яўляецца айчынная гісторыя [4, с. 145].

Для французскай сістэмы гістарычнай адукацыі характэрны аналітыка і патрыятызм. Гісторыя непарыўна звязана з вывучэннем фізічнай і эканамічнай геаграфіі на ўсіх ступенях агульнай сярэдняй адукацыі. Тут падрабязна вывучаюцца ўсе моры і акіяны, горныя хрыбты, буйнейшыя рэкі і азёры, населеныя пункты і гандлёвыя шляхі Еўропы, Афрыкі (якую французы з часоў каланіяльнай імперыі лічаць сваёй тэрыторыяй), Азіі і Амерыкі. Праграма ўскладняецца ў залежнасці ад ступені сярэдняй адукацыі. Наогул, для французскай сістэмы гістарычнай адукацыі характэрна звязваць грамадзянскую гісторыю з геаграфічным фактарам і развіццём эканомікі. Асабліва гэта выразна прасочваецца на апошнім ступені гістарычнай адукацыі, дзе вучні пераконваюцца ў тым, што гісторыю нельга ведаць без ґрунтоўных ведаў па геаграфіі і эканоміцы.

У французскіх падручніках па гісторыі адсутнічае сістэматычнае выкладанне зместу адукацыі. Яны больш напамінаюць практыкумы для самастойнага вывучэння гісторыі пад кіраўніцтвам настаўніка, ці самастойнага аналізу гістарычных падзей. Пачынаючы з пачатковай школы, вучням дзяржаўнай школы незалежна ад нацыянальнасці, колеру скуры і веравызнання ў свядомасць укараняецца думка аб тым, што яны ўсе не толькі грамадзяне Францыі, але і французы. Што яны павінны ганарыцца сваёй гісторыяй, што іх продкі галы, што іх першым правіцелем быў Хлодвіг, а найвялікшымі манархамі – Карл Вялікі, Філіп II, Людовік XIV і Напалеон, што яны павінны ганарыцца найвялікшымі пераможцамі ў бітвах за Арлеан, пры Рокруа і Аўстэрліцы. Усе гэта сведчыць аб імкненні Францыі інтэграваць эмігрантаў ў грамадзянскую супольнасць, каб яны ўспрымаў французскую гісторыю як родную [1, с. 96].

Такім чынам, кароткі аналіз мадэлей выкладання гісторыі ў вядучых дзяржавах свету, паказвае, што многае з яго можа быць запазычана і развіта выкарыстана ў сістэме гістарычнай адукацыі нашай краіны. Безумоўна, што поўнаасцю капіраваць чужую сістэму гістарычнай адукацыі немагчыма, бо кожная з іх фарміравалася спецыфічна пад уплывам гістарычных фактараў, геаграфічнага становішча, палітычнага ладу і адпавядае запатрабаванні грамадзянскай супольнасці, што склалася ў гэтых краінах.

Разам з тым, нам можна б было запазычыць характэрную для усіх пералічаных вышэй краін арыентацыю гістарычнай адукацыі на выхаванне грамадзянскасці, патрыятызму і этнацэнтрызму (ЗША, Францыя, Германія), метадычную забяспечанасць выкладання неабходнымі падручнікамі, вучэбнымі дапаможнікамі і іншымі сродкамі навучання (ЗША і Вялікабрытанія), магчымасць выбару спецкурсаў на трэцім ступені агульнай сярэдняй адукацыі (ЗША, Вялікабрытанія, Германія), рознаўзроўневы падыход да вывучэння гісторыі (Вялікабрытанія, Германія) і развіцце міжпрадметных сувязей (Францыя), канцэнтрызм, а разам з ім і колькасць вучэбнага часу на вывучэнне гісторыі (ад 3 да 5 гадзін на тыдзень у розных краінах, пачынаючы з 5-6 класа) і г. д.

Літаратура

1. Ферро, Марк. Как рассказывают историю в разных странах/М.Ферро. – М.:Изд-во "Книжный клуб", 2010. – 480с.
2. Кучеренко, Е.Ю. Американская школа глазами российского педагога/ Е.Ю. Кучеренко/ Директор школы. – 2003. № 4. – С. 56-62.
3. Фоменко, С.В. О складывании современной концепции школьного исторического образования в Великобритании/ С.В. Фоменко//Исторический ежегодник. – 1997. – С. 83-95.
4. Ленц, М.В.Содержание школьного исторического образования в Германии /М.В. Ленц // Молодежь и наука - третье тысячелетие: материалы студенческой науч.-практ. конф. Тула, 12 мая

ПАКТ «МОЛАТАВА – РЫБЕНТРОПА» ЯК АДЛЮСТРАВАННЕ ЗНЕШНЯЙ ПАЛІТЫКІ СССР НАПЯРЭДАДНІ ВАЙНЫ

А.І. Багдановіч
БНТУ (г.Мінск)

Савецка-германскія дагаворы ў многім вызначылі лес краін Усходняй Еўропы ў пачатку 40-х гадоў XX ст. і да сённяшняга дня працягваюць аказваць уздзеянне на іх гістарычную памяць. Яны з'яўляюцца прадметам спрэчак, якія часам носяць безкампрамісны і востры характар. У дадзеным артыкуле на аснове аналізу афіцыйных дакументаў, перапыдычнага друку і сучаснай гістарыяграфіі пытання, мы імкнуліся аб'ектыўна аднавіць ход падзей, што напярэднячлі заключэнню савецка-германскіх дагавораў, звярнуць увагу на факт сапраўднасці існавання сакрэтных пратаколаў да іх, разгледзіць магчымыя варыянты дзеянняў савецкага ўрада напярэдадні вайны і даць ацэнку варыянту, што быў абраны савецкім кіраўніцтвам.

Дагавор аб ненападзенні быў падпісаны ў Маскве 23 жніўня 1939 г. тэрмінам на 10 гадоў. Інфармацыя аб гэтым і сам яго тэкст былі надрукаваны ў газеце “Правда” 24 жніўня 1939 года [1, с.1]. 31 жніўня 1939 г. за некалькі гадзін да пачатку вайны ён быў ратыфікаваны парламентамі СССР і Германіі і набыў юрыдычную сілу ў афіцыйным тэксце дагавора ўтрымліваліся стандартныя для падобных дакументаў абавязальствы. Яны выходзілі за межы звычайных у тагачаснай дыпламатычнай практыцы пактаў аб ненападзенні і фактычна не адрозніваліся ад тых, што ўтрымліваліся ў такім жа дагаворы Германіі з Польшчай [2, с. 231]. Сутнасць жа дагавора хавалася ў сакрэтным “дадатковым пратаколе” аб падзеле Усходняй Еўропы на сферы інтарэсаў паміж Германіяй і СССР. Аб існаванні гэтага пратакола можна было толькі здагадвацца па дзеяннях Германіі і СССР напярэдадні вайны.

Упершыню “дадатковы пратакол” пабачыў свет у 1948 г., калі Дзярждэпартамент ЗША выпусціў зборнік “Нацыстка-савецкія адносіны 1939 – 1941 гг.”, у якім была змешчана копія пратакола, што была знойдзена амерыканцамі ў нямецкіх архівах. Гэта было зроблена з мэтай дэскрыптацыі СССР, каб зняважыць яго ў вачах усходнеўрапейскіх дзяржаў і прадставіць саюзнікам фашысцкай Германіі. Савецкі ўрад зрабіў захады каб неяк нейтралізаваць уплыў гэтай інфармацыйнай “бомбы”. У адказ мільённымі накладамі была надрукавана гістарычная даведка “Фальсіфікаторы гісторыі”, тэкст якой рэдагаваў сам І. В. Сталін. У ёй “Дадатковы пратакол” не ўпамінаўся наогул, поўнаасцю апраўдвалася палітыка СССР у перадаенныя гады, а ЗША і Вялікабрытанія абвінавачваліся за змову ў Мюнхене. Таму ні ў савецкім друку, ні ў навуковых работах, існаванне пратаколаў наогул не ўпаміналася. Падаўляючая большасць савецкіх людзей, што перажылі вайну былі перакананыя, што змовы Савецкага ўрада з Гітлерам не было і не магло існаваць ў прыродзе.

Афіцыйна факт існавання “дадатковых пратаколаў” упершыню быў прызнаны савецкім бокам толькі ў 1989 г., калі з'езд народных дэпутатаў СССР стварыў спецыяльную камісію па палітычнай і прававой ацэнцы савецка-германскага дагавора пад старшынствам члена Палітбюро А.М. Якаўлева. Праз паўгода, камісія далажыла з'езду, што сакрэтны дадатковы пратакол ад 23 жніўня 1939 года існаваў, але яго арыгінал не знойдзены ні ў савецкіх, ні ў замежных архівах [3, с.1]. На самой справе рускі арыгінал “дадатковага пратакола” знаходзіўся ў партыйным архіве. Кіраўнік апарата Прэзідэнта СССР В.І. Болдзін сцвярджае, што М.С. Гарбачоў асабіста даручыў яму змясціць туды арыгінальны тэкст дагавора, а на з'ездзе абвясціў, што арыгінал пратакола не выяўлены ні ў савецкіх, ні ў замежных архівах. Толькі ў 1992 годзе, рускі арыгінал “дадатковага пратакола” знайшлі ў Архіве Прэзідэнта Расіі з “закрытым пакеце №34” [4, с. 261].

Па дакладу камісіі А.М. Якаўлева была прынята спецыяльная Пастанова, у якой з'езд народных дэпутатаў асудзіў падпісанне пратакола ад 23 жніўня 1939 года і іншых сакрэтных дамоўленасцей з Германіяй і прызнаў сакрэтныя пратаколы юрыдычна несапраўднымі з пачатку